

Parlamentarna predstavljenost žena u Hrvatskoj: nakon nevidljivosti i staklenog stropa – regresija

Marjeta Šinko

Čak i prije objave potpunih i službenih rezultata ovogodišnjih prijevremenih parlamentarnih izbora postalo je razvidno kako se, još od prošlogodišnjih izbora u padu, broj žena u Saboru dodatno srozao

Čak i prije objave potpunih i službenih rezultata ovogodišnjih prijevremenih parlamentarnih izbora postalo je razvidno kako se, još od prošlogodišnjih izbora u padu, broj žena u Saboru dodatno srozao. Gotovo tragikomičnost situacije dobro je sažeo sociolog Sven Marcelić u komentaru koji je dao za *Tportal.hr* samo koji dan po zatvaranju birališta: "U novom sazivu Sabora ima više doktora znanosti nego žena kao takvih" (Barišić, 2016). Marcelić dodatno poentira kako u ukupnoj punoljetnoj populaciji "muški doktori znanosti čine 0,18% (...) dok (...) žene 52%" (Barišić, 2016). Kada se ovoj Marcelićevoj opasci doda podatak kako su 2010. godine žene pretekle muškarce po razini stečenog najvišeg stupnja obrazovanja, odnosno kako je od te godine naovamo više doktorica nego doktora znanosti (Ostroški, 2016: 32-33), paradoks je potpun.

Namjera je ovog teksta analizirati rezultate posljednjih parlamentarnih izbora u Hrvatskoj u kontekstu recentnog trenda pada parlamentarne zastupljenosti žena. Ukratko će se prikazati evolucija političke participacije žena u Hrvatskoj te čimbenici koji su onemogućavali ili omogućavali njihov ulazak u sferu institucionalne politike. Na kraju će se prikazati rezultati posljednjih izbora te uputiti na neke od implikacija pada broja žena u hrvatskoj politici.

Politička predstavljenost žena u Hrvatskoj od 1990. do 2015. godine

Hrvatska je proživjela radikalnu promjenu iz socijalizma i planske ekonomije k demokraciji i slobodnom tržišnom

Tablica 1. Parlamentarna predstavljenost žena u Hrvatskoj, 1990. – 2015.¹

Broj Vlade	Saziv Sabora	Datum izbora	Ukupno	Žene	%	Muškarci	%
I.							
II.	1.	22. travnja 1990.	351	16	4,6	335	95,4
III.							
IV.	2.	2. kolovoza 1992.	138	7	5,1	131	94,9
V.							
VI.	3.	29. listopada 1995.	127	9	7,1	118	92,9
VII.	4.	3. siječnja 2000.	151	33	21,9	118	78,1
VIII.							
IX.	5.	23. studenog 2003.	152	27	17,8	125	82,2
X.	6.	25. studenog 2007.	153	32	20,9	121	79,1
XI.							
XII.	7.	4. prosinca 2011.	151	30	19,9	121	80,1
XIII.	8.	8. studenog 2015.	151	23	15,2	128	84,8

Izvor: sastavila autorica prema Ostroški, 2016: 68-69

gospodarstvu. Ovu tranziciju popratili su svi uobičajeni fenomeni: gubitak radnih mjesta i sigurnosti, sukob oko nove raspodjele resursa, rast utjecaja Katoličke Crkve i sl. Oni su pak dodatno zaoštreni ratom i njegovim razarajućim posljedicama, kao i vladavinom stranke koja je dominirala stranačkim sustavom i političkim životom desetljeće koje je bila na vlasti. Upravo su u tih deset godina žene bilo gotovo potpuno odsutne iz hrvatske institucionalne politike.

Kao što je vidljivo iz *tablice 1*, u prvih deset godina hrvatske neovisnosti žene su jedva uspjele prijeći prag od sedam posto zastupljenosti u parlamentu. Iako možemo govoriti o trendu blagog (gotovo neznatnog) porasta, devedesete karakterizira jednoznačenastki postotak zastupnica u Saboru. Nagli zaokret

uslijedio je s promjenom režima, vlasti i izbornog sustava u 2000. godini. Možemo vidjeti kako su upravo na tim izborima žene ostvarile najbolji rezultat (od 21,9 posto) koji odonda nije ponovljen, a kamoli prestignut. U tom i sljedeća tri izborna ciklusa ženska predstavljenost oscilira prosječno 20 posto. Optimizam uzrokovan rapidnim povećanjem ženske političke participacije 2000. godine, u idućih je deset godina prepustio mjesto skepsi (ponekad frustriranosti) petrifikacijom udjela ženske političke predstavljenosti. Prvi povod za zabrinutost oko samorazumljivosti i te petine ženskog udjela daju parlamentarni izbori 2015. godine kada se u Sabor biraju samo 23 žene, odnosno njih 15,2 posto. Prijevremeni izbori 2016. godine davali su nadu svim zagovornicima/ama spolne ravnopravnosti

Tablica 2. Zastupljenost žena u hrvatskim vladama, 1990. – 2016.²

Saziv Sabora	Broj Vlade	Dan osnivanja Vlade	Ukupno	Žene	%	Muškarci	%	Premijeri/ke
	I.	30. svibnja 1990.	21	-	-	21	100,0	Stjepan Mesić (HDZ)
1.	II.	24. kolovoza 1990.	22	-	-	22	100,0	Josip Manolić (HDZ)
	III.	17. srpnja 1992.	23	-	-	23	100,0	Franjo Gregurić (HDZ)
2.	IV.	12. kolovoza 1992.	16	1	6,3	15	93,8	Hrvoje Šarinić (HDZ)
	V.	3. travnja 1993.	16	1	6,3	15	93,8	Nikica Valentić (HDZ)
3.	VI.	7. studenog 1995.	21	2	9,5	19	90,5	Zlatko Mateša (HDZ)
4.	VII.	27. siječnja 2000.	19	2	10,5	17	89,5	Ivica Račan (SDP)
	VIII.	30. srpnja 2002.	20	4	20,0	16	80,0	Ivica Račan (SDP)
5.	IX.	23. prosinca 2003.	14	4	28,6	10	71,4	Ivo Sanader (HDZ)
6.	X.	12. siječnja 2008.	15	3	20,0	12	80,0	Ivo Sanader (HDZ)
	XI.	6. srpnja 2009.	17	2	11,8	15	88,2	Jadranka Kosor (HDZ)
7.	XII.	23. prosinca 2011.	20	4	20,0	16	80,0	Zoran Milanović (SDP)
8.	XIII.	22. siječnja 2016.	20	3	15,0	17	85,0	Tihomir Orešković (n)

Izvor: sastavila autorica prema Ostroški, 2016: 68-69; Vlada.gov.hr, 2016b

Tablica 3. Usporedni prikaz zastupljenosti spolova u 7. sazivu Sabora

Stranačka pripadnost	Mandati prema izboru			Mandati pri konstituiranju saziva			Mandati pri zaključenju saziva		
	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno	Muškarci	Žene	Ukupno
Bošnjačka demokratska stranka Hrvatske	1	0	1	1	0	1	1	0	1
Demokratski centar	0	1	1	0	0	0	0	1	1
Hrvatska demokratska zajednica	39	5	44	37	8	45	35	7	42
Hrvatska građanska stranka	1	1	2	1	1	2	1	1	2
Hrvatska narodna stranka – liberalni demokrati	10	4	14	11	3	14	9	2	11
Hrvatska seljačka stranka	1	0	1	1	0	1	1	0	1
Hrvatska stranka prava dr. Ante Starčević	0	1	1	0	1	1	1	0	1
Hrvatska stranka umirovljenika	2	1	3	2	1	3	2	2	4
Hrvatski demokratski savez Slavonije i Baranje	6	0	6	6	0	6	7	0	7
Hrvatski laburisti – Stranka rada	5	1	6	5	1	6	1	1	2
Istarski demokrati	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Istarski demokratski sabor	3	0	3	3	0	3	2	0	2
Naprijed Hrvatska! – Progresivni savez	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Narodna stranka – Reformisti	0	0	0	0	0	0	1	2	3
Novi val – Stranka razvoja	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Neovisni zastupnici	6	0	6	6	0	6	7	2	9
Održivi razvoj Hrvatske	0	0	0	0	0	0	2	1	3
Samostalna demokratska srpska stranka	3	0	3	3	0	3	3	0	3
Socijaldemokratska partija Hrvatske	44	16	60	41	19	60	37	19	56
UKUPNO	121	30	151	117	34	151	113	38	151

Izvor: Buntić Juričić i Stanković Benak, 2016: 178, 185, 193-194

na području političke participacije kako će ova devijacija biti ispravljena. Ipak, rezultati posljednjeg izbornog ciklusa jasno su pokazali kako uvijek ima prostora za daljnja pogoršanja.

Takozvana piramidalna zakonitost³ pokazuje da će participacija žena u zakonodavnoj vlasti pasti na razini izvršne – kao one koja je moćnija i prestižnija. I doista, *tablica 2* pokazuje da su, nakon razdoblja potpuno muških vlada premijera Mesića, Manolića i Gregurića, tek jedna ili dvije ministricice uključene u Šarinićevu, Valentićevu, Matešinu i prvu Račanovu vladu. Pritom su žene zadužene za takozvane "meke" portfelje poput obrazovanja, kulture i stanovanja. Do promjene u tom pogledu dolazi tijekom prve koalicijske (tj. VII.) vlade, kada prvi put žena postaje ministrica pravosuđa. U VIII. vladi broj žena raste na četiri, a osim ministricice pravosuđa Hrvatska prvi put ima i ministricu obrane. Ipak, vidimo da je najveći udio žena postignut u vladi premijera Sanadera. Uz održanje apsolutnog broja žena ovaj je rezultat ostvaren smanjivanjem ukupnog broja resora. U vladi Kosor ovaj broj ponovno pada, unatoč tomu što je ovo razdoblje u kojem u neovisnoj Hrvatskoj prvi put vlada premijerka. Čini se ipak, kada pogledamo podatke za 26 godina hrvatskih vlada, kako su ekskluzivno muške vlade stvar prošlosti. Od 1995. godine do danas svaka je vlada uključivala barem dvije žene. S druge strane, možda je i na ovoj razini potreban oprez. Uostalom, do 2015. godine činilo se kako je i oko petine ženskih mandata u Saboru hrvatska norma.⁴

broj 27 - rujan 2016.

Kako objasniti ovaj nagli skok u ženskoj predstavljenosti u Hrvatskoj 2000. godine? Iako je problem neuravnotežene političke participacije žena i muškaraca (i njegovo rješenje) višedimenzionalan, za analitičke potrebe mogu se spomenuti najčešće navođeni grozdovi čimbenika. Većina autora/ica navodi čimbenike koji se mogu svrstati u tri skupine: politički, socioekonomski te sociokulturni (Šinko, 2007).⁵ Godinu 2000. simbolizira prekid ili barem privremeno potiskivanje negativnih uvjeta iz svih triju skupina. Najznačajniji se čine oni politički: izborni sustav, stranački sustav i suradnja s društvenim skupinama.

Nakon desetljeća hiperelektoralizma i eksperimenata sa svim prototipskim oblicima izbornih sustava (Kasapović, 2001), od te se godine prvi put primjenjuju razmjerni izbori, koji se uz manje izmjene koriste i danas.⁶ Važno je naglasiti kako su komparacije učinaka razmjernih i većinskih izbornih sustava pokazale kako upravo razmjerni više pogoduju većoj parlamentarnoj predstavljenosti žena (v. Šinko, 2007). Nadalje, nakon desetljećne vladavine Hrvatske demokratske zajednice prvi put opozicijske moderne stranke osvajaju vlast. Hrvatski politički i stranački sustav počinje se konsolidirati od te 2000. godine, dok se razdoblje od 1992. do 2000. može okarakterizirati kao umjeren pluralistički stranački sustav s HDZ-om kao dominantnom strankom (Zakošek, 2002: 91).

Važnost postojanja jakih stranaka ljevice ili progresivnih stranaka za ostvarivanje rodne jednakosti također je naširoko

Tablica 4. Kandidati/kinje na hrvatskim parlamentarnim izborima, 2000. – 2016.

Datum izbora	Ukupno	Žene	%	Muškarci	%
3. siječnja 2000.	3948	934	23,7	3014	76,3
23. studenog 2003.	5026	1262	25,1	3764	74,9
25. studenog 2007.	3586	1071	29,9	2515	70,1
4. prosinca 2011.	4359	1524	35,0	2835	65,0
8. studenog 2015.	2311	957	41,4	1354	58,6
11. rujna 2016.	2456	976	39,7	1480	60,3

Izvor: DIP, 2016a

dokumentirana u radovima drugih autora/ica (v. Šinko, 2007). Ovdje je potrebno naglasiti kako je Socijaldemokratska partija Hrvatske, osim načelno ideoloških predispozicija za ostvarivanje programa rodne ravnopravnosti, već 1996. godine usvojila rodnu kvotu od 30 posto. Godine 2000. 36 posto zastupnika/ca SDP-a su žene, koje čine 47 posto svih zastupnica u Saboru (Sabor.hr, 2013). I na kraju, ova godina označava vrhunac suradnje dotada opozicijskih političarki s aktivistkinjama ženskog/feminističkog pokreta. Nakon razdoblja gotovo ilegalne suradnje u okruženju difamacije nevladinih organizacija i političke opozicije, obje strane uspijevaju iskoristiti resurse drugih za zajednički cilj: veću političku participaciju žena i donošenje temeljne regulative na području ravnopravnosti spolova.

Rezultati posljednjih parlamentarnih izbora i implikacije

Kao što oni/e koji/e se bave praćenjem i rodnom analizom političke participacije u Hrvatskoj znaju,⁷ postotak žena u Saboru u pravilu "umjetno" raste između izbora. Moguć je to i dodatan razlog zašto od 2003. do 2015. godine, osim deziluzioniranja zbog nemogućnosti napretka, nije bio zamjetniji veći protest oko zastupljenosti žena u parlamentu. Na primjer, u 6. sazivu Hrvatskog sabora izabrane su 32 žene, odnosno 20,9 posto (v. *tablicu 1*). Na završetku saziva u Saboru je sjedilo 39 žena, odnosno 25,5 posto (Sabor.hr, 2012). Zorno se to može predočiti i usporednim prikazom zastupljenosti spolova po strankama i ključnim momentima 7. saziva Sabora. Kao što se vidi iz *tablice 3*, u ovaj saziv izabrano je 30 žena, odnosno 19,9 posto. Prilikom konstituiranja u Saboru su sjedile 34 žene, odnosno 22,5 posto, a prilikom zaključenja saziva 38 žena, odnosno 25,2 posto. Vidimo kako se najveći porast broja žena od izbora do raspuštanja saziva dogodio unutar redova SDP-a. Ovaj fenomen možemo dovesti u vezu sa zamjenama zastupnika koji Sabor napuštaju zbog prestižnijih političkih pozicija. Posljedično ga možemo dovesti i u vezu s ranije spomenutom piramidalnom zakonitošću.⁸

Pouzdanost ovoga fenomena jamčila je veću žensku predstavljenost (u odnosu na onu nastalu na temelju izbora), kao i mogućnost bolje prezentacije hrvatskih postignuća na ovom području. No, što ova procedura govori o odnosu stranaka naspram svojih članica⁹ i kandidatkinja? Sasvim sigurno govori kako su stranačke kandidatkinje u pozicijama rezervnih resursa – u zapečku. Doduše, udio žena na kandidacijskim listama jest

u stalnom porastu od 2000. do 2015. godine, kao što je vidljivo iz *tablice 4*. Na izborima 2011. godine kandidirao se najveći broj žena, no na izborima 2015. godine postignut je njihov najveći udio u ukupnom broju kandidata/kinja. Na izborima 2016. godine dolazi do blagog pada u udjelu kandidatkinja u odnosu na prethodne izbore. Naravno, ovi prosjeci ne govore mnogo o ekstremnim vrijednostima, kao ni i o pozicijama žena na listama. Komparacija broja i postotka kandidiranih žena na izborima 2015. godine te broja i postotka izabranih žena u 8. sazivu Sabora može nam, ipak, poslužiti kao analitički trag (usp. *tablicu 1* i *tablicu 4*). Uzevši u obzir tako lošu izbornu uspješnost žena, one zasigurno nisu pozicionirane visoko na listama. Može se pretpostaviti i kako rodnu kvotu od 40 posto pri kandidiranju zadovoljavaju manje stranke odnosno liste koje ne uspijevaju ući u parlament.

Ove pretpostavke potvrđene su i u analizama pravobraniteljice za ravnopravnost spolova te nevladine organizacije CESI. Za parlamentarne izbore 2015. godine prijavljeno je 166 kandidacijskih lista, od kojih 33 (19,9 posto) nije zadovoljilo rodnu kvotu. Od navedenih, 11 je lista Domoljubne koalicije, a 5 koalicije Hrvatska raste. Odnosno, 48,5 posto svih lista koje se nisu pridržavale rodni kvota pripada dvjema najvećim koalicijama koje su u 8. sazivu Sabora zajedno osvojile 76,2 posto mandata (Gergorić i Broz, 2015: 18, 24; PRS, 2016: 2). S obzirom na pozicije žena na listama¹⁰ najveće koalicije također su pod-

Optimizam uzrokovan rapidnim povećanjem ženske političke participacije 2000. godine, u idućih je deset godina prepustio mjesto skepsi (ponekad frustriranosti) petrifikacijom udjela ženske političke predstavljenosti

bacile jer se "preko 70% žena nalazi na dnu lista (74,2% u slučaju Domoljubne koalicije i 75,7% u slučaju Hrvatska raste)" (Gergorić i Broz, 2015: 19). Lista Mosta, kao najveće iznenađenje parlamentarnih izbora 2015. godine s osvojenih 12,6 posto mandata, nije predložila nijednu listu koja nije zadovoljila rodnu kvotu,¹¹

Tablica 5. Rezultati parlamentarnih izbora 2016. godine: rodna raspodjela mandata

Izborna jedinica	Ukupno/ žene	Bandić Milan 365 (i partneri)	HDZ (i partneri)	HDSSB	IDS (i partneri)	Most	Nacio- nalne manjine	Narodna koalicija	Neovisna lista Ž. Glasno- vića	Živi zid (i partneri)	UKUPNO
I.	U		5			1		7		1	14
	Ž		1			0		1		0	2
II.	U	1	6			1		5		1	14
	Ž	0	1			0		1		0	2
III.	U		4			1		8		1	14
	Ž		0			0		1		1	2
IV.	U		6	1		1		5		1	14
	Ž		1	0		0		1		0	2
V.	U		8			1		4		1	14
	Ž		0			0		1		0	1
VI.	U	1	6			1		5		1	14
	Ž	0	0			0		0		0	0
VII.	U		6			1		6		1	14
	Ž		0			0		1		0	1
VIII.	U		3		3	1		6		1	14
	Ž		0		0	1		3		0	4
IX.	U		8			2		4			14
	Ž		2			0		1			3
X.	U		7			3		4			14
	Ž		0			1		0			1
XI.	U		2						1		3
	Ž		0						0		0
XII.	U						8				8
	Ž						1				1
UKUPNO	U	2	61	1	3	13	8	54	1	8	151
	Ž	0	5	0	0	2	1	10	0	1	19

Izvor: izradila autorica prema DIP, 2016b

a (samo) 63,4 posto kandidatkinja bilo je smješteno u donjem dijelu liste (Gergorić i Broz, 2015: 18-19). Sve kandidatkinje koje su izabrane u prvih deset izbornih jedinica u 8. saziv Hrvatskog sabora izabrane su s ove tri liste. Postavlja se pitanje jesu li se ovakvi nepovoljni uvjeti za kandidatkinje ponovili i u prijevremenim izborima 2016. godine.

Krenimo s konačnim rezultatom. U 9. saziv Hrvatskog sabora izabrano je 19 žena, odnosno 12,6 posto, što ovaj rezultat čini najlošijim u posljednjih 16 godina (DIP, 2016b; v. i Brattonja Martinović, 2016; Broz, 2016; Turčin, 2016a; usp. *tablicu 1*). Na ovim parlamentarnim izborima ne samo da je pao udio kandidatkinja na listama (v. *tablicu 4*) već je i više lista zanemarivalo rodnu kvotu. Od ukupno 177 prijavljenih lista njih 54 (odnosno 30,5 posto) nije sadržavalo 40 posto kandidata/kinja podzastupljenog spola. Od navedenih, devet je lista bilo Hrvatske demokratske zajednice, a šest Narodne koalicije. Živi zid i Most pridržavali su se kvote na svojim listama u svim izbornim jedinicama (DIP, 2016a: 12).

broj 27 - rujan 2016.

Kao što je vidljivo iz *tablice 5*, jedna kandidatkinja izabrana je kao zastupnica nacionalne manjine,¹² dok ostalih 18 dolazi iz redova Narodne koalicije (55,6 posto), HDZ-a (27,8 posto), Mosta (11,1 posto) te Živoga zida (5,6 posto). Kao i na prošlim izborima, nijedna žena nije izabrana u XI. izbornoj jedinici, a pored ove ni u VI. izbornoj jedinici kandidatkinje nisu ostvarile nikakve izborne rezultate. Najbolji rezultat žene su ostvarile u VIII. izbornoj jedinici gdje ih je izabrano četiri, odnosno 28,6 posto. HDZ i partnerske stranke te SDP i partnerske stranke, kao i na prethodnim izborima, osvajaju nešto više od četvrtinske većine parlamentarnih mandata (DIP, 2016b). Kada uzmemo u obzir da 115 zastupnika/ca dolazi s lista HDZ-a i SDP-a (te partnera), od čega je samo 15 žena, očito je kako su i u ovom izbornom ciklusu dvije najveće stranke podbacile. Tim više kada osvijestimo da su dvije zastupnice (jedna iz redova Narodne koalicije, jedna s liste HDZ-a) svoje mandate osvojile preferencijskim glasovima,¹³ a ne povoljnim pozicijama na stranačkim listama.

Tablica 6. Globalno rangiranje Hrvatske s obzirom na predstavljenost žena, 2000. – 2016.

Datum izbora	Datum Ipu.org klasifikacije	Hrvatska	1. mjesto	Prosjeak prvih 5 mjesta na listi	Svijet	Europa
3. siječnja 2000.	15. veljače 2000.	25 (od 118)	Švedska (42,7 %)	37,9 %	13,0 %	15,5 %
23. studenog 2003.	30. siječnja 2004.	48 (od 123)	Ruanda (48,8 %)	41,3 %	15,2 %	17,7 %
25. studenog 2007.	31. prosinca 2007.	52 (od 135)	Ruanda (48,8 %)	43,3 %	17,7 %	20,9 %
4. prosinca 2011.	31. prosinca 2011.	46 (od 143)	Ruanda (56,3 %)	48,0 %	19,5 %	22,6 %
8. studenog 2015.	1. prosinca 2015.	92 (od 144)	Ruanda (63,8 %)	50,6 %	22,7 %	25,7 %
11. rujna 2016.	1. rujna 2016.	142 (od 187)	Ruanda (63,8 %)	50,6 %	22,8 %	25,8 %

Izvor: sastavila autorica prema Ipu.org, 2016

Ravnateljica Ureda za ravnopravnost spolova u srpnju 2016. godine uputila je apel političkim strankama i predlagateljima lista da na parlamentarnim izborima poštuju rodnu kvotu, no da isto tako smještaj kandidatkinja bude "na izglednim mjestima na izbornim listama koje će omogućiti ženama pristup Hrvatskom saboru i ravnopravno sudjelovanje u obnašanju zakonodavne vlasti" (URS, 2016: 2). Povod za apel bili su rezultati istraživanja o ženskoj političkoj participaciji poduzetog

Ravnateljica Ureda za ravnopravnost spolova u srpnju 2016. godine uputila je apel političkim strankama i predlagateljima lista da na parlamentarnim izborima poštuju rodnu kvotu

za potrebe izvještavanja o provedbi *Preporuke Vijeća Europe o uravnoteženoj participaciji žena i muškaraca u političkom i javnom odlučivanju*. Priopćenje naslova "Hrvatska na 92. mjestu na svijetu po broju izabranih zastupnica u Hrvatskom saboru na prošlim izborima" najbolje sažima nazadovanje Hrvatske u ovom pogledu. Ravnateljčin poziv (kao i pozivi ostalih institucija i nevladinih organizacija) zanemaren je, a konačni rezultati posljednjih izbora svrstali su Hrvatsku još niže na svjetskoj ljestvici (v. i Brattonja Martinović, 2016; Turčin, 2016b).

Kao što se može vidjeti iz *tablice 6*, svjetska rangiranost Hrvatske drastično opada u posljednja dva izborna ciklusa. Prema posljednjoj klasifikaciji *Inter-Parliamentary Uniona*, učinjenoj neposredno prije rujanskih izbora, Hrvatska bi svojim izbornim rezultatom bila svrstana na 142. mjesto svjetske liste – nešto iznad Sierra Leonea s 12,4 posto. Vidimo kako je od 2000. do 2011. godine (u razdoblju "staklenog stropa") Hrvatska bila rangirana u gornjoj polovici liste. Izbornim rezultatima iz 2015. godine njezino mjesto pada na donji dio liste, a rezultatima iz 2016. godina Hrvatska se smješta u donju četvrtinu liste. Iz tablice je vidljivo, a nužno naglasiti, kako ovakvom rangu pridonosi i napredovanje ostalih zemalja. Odnosno, ne samo da Hrvatska u ovome pogledu nazaduje (u odnosu na svoja prethodna postignuća) već i Europa i svijet u ovom pogledu

kontinuirano napreduju. To je zasigurno okolnost koja bi trebala polučiti više zabrinutosti.

Zaključak

U ovome tekstu nisu prikazana teorijska objašnjenja, kao ni dosadašnje empirijske potvrde važnosti veće participacije žena u politici. Uravnotežena politička participacija žena i muškaraca ne treba apologiju. Nužno je ipak naznačiti koje su potencijalne posljedice pada ženske parlamentarne predstavljenosti. Između ostalih mogu se navesti: opadanje legitimiteta predstavničkog tijela (s obzirom na to da se velik dio populacije isključuje iz predstavnštva), gubitak uzora mladim ženama i djevojčicama (s obzirom na to da odsutnost žena iz institucionalne politike šalje snažnu poruku kako je to neprijateljsko okruženje za žene), smanjenje vjerojatnosti kreiranja politika naklonjenih ženama (s obzirom na to da u pravilu žene ove politike stavljaju na institucionalni dnevni red), pogoršanje kvalitete upravljanja (s obzirom na to da žene čine vrijedne, visokoobrazovane društvene resurse isključene iz političkog odlučivanja) itd. No, ako hrvatskim političkim strankama, a naročito dvjema najvećima, ove intrinzične vrijednosti nisu bitne, tada im, potpuno instrumentalno i gotovo cinično, pažnju možemo skrenuti na (međunarodni) prestiž. Stoga će se i ovaj tekst zaključiti pitanjem upućenim strankama: želite li pridonositi povećanju ugleda Hrvatske ili izigravanjem svojih članica i pravnih normi hrvatske države pridonositi njezinoj blamaži?

Bilješke

- 1 Određene diskrepancije koje postoje u navođenju zastupljenosti žena u hrvatskim političkim institucijama, naročito parlamentu, proizlaze iz nestandardiziranog korištenja izvora. Na primjeru Sabora to mogu biti podatci na temelju izbornih rezultata ili na temelju kasnijih spolnih kompozicija Sabora ili istovremene kombinacije ovoga dvoga. U ovoj tablici navode se isključivo podatci na temelju izbornih rezultata.
- 2 Podatci se ne odnose na kadrovske izmjene vlada za vrijeme njihova mandata, već samo na inicijalan sastav vlada.
- 3 Piramidalna zakonitost, odnosno zakon rastućih disproporcija, upućuje na opadanje broja žena na putu prema višim centrima (političke) moći. Stoga komparacija udjela žena u različitim institucijama može nešto reći o važnosti i moći

- tih institucija. Laičkim rječnikom: što je žena više, to je moć institucije manja.
- 4 Doduše, i u najnoviju XIV. vladu uvrštene su četiri žene na ministarske pozicije. Zadužene su za portfelje gospodarstva, regionalnog razvoja, kulture i socijalne politike (Vlada.gov.hr, 2016a).
 - 5 Ponekad se izdvaja i četvrta skupina psiholoških čimbenika koja se povezuje s nedovoljnim samopouzdanjem žena. Izučavanjem utjecaja ovog čimbenika na žensku političku participaciju primarno se bavi američka politička znanost, s obzirom na to da je i važnost političkih stranaka za izbor u zakonodavno tijelo u američkom političkom sustavu manja negoli u europskima.
 - 6 Od 2000. do 2016. godine ukinuta je nefiksna kvota za izbor zastupnika tzv. dijaspore (promjenom Ustava 2010. godine) te je uvedeno preferencijsko glasanje *Zakonom o izborima zastupnika u Hrvatski sabor* 2015. godine. Preferencijsko glasanje primjenjivalo se u izborima za 8. i 9. saziv Sabora. Dvije su glavne struje mišljenja o utjecaju preferencijskoga glasanja na izbornu uspješnost žena. Prva navodi kako preferencijsko glasanje negativno utječe na broj žena u parlamentu, s obzirom na to da birači/ce svoju preferenciju baziraju i na implicitnim (ili eksplicitnim) stereotipima o ženama. Stoga preferencijsko glasanje može i poništiti zagovaračka postignuća stranačkih aktivistkinja. Druga navodi kako preferencijsko glasanje ima pozitivan utjecaj stoga što može pružiti izazov stranačkim hijerarhijama. Može oslabiti njihovu moć te omogućiti ženama koje su u postupku krojenja lista smještene na niže pozicije veće šanse u izborima. Uspješnost Anke Mrak Taritaš u posljednja dva izborna ciklusa potvrđuje je upravo potonje teze (vidjeti s. n., 2016). S druge strane, ovogodišnji uspjeh Mrak Taritaš onemogućio je ulazak u Sabor Gordani Sobol (koja je bila 5. na listi II. izborne jedinice), što se iz vizure veće političke predstavljenosti žena može smatrati Pirovom pobjedom.
 - 7 Vidjeti na primjer analize pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (PRS, 2012; PRS, 2016) ili nevladine organizacije Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (Gergorić i Broz, 2015).
 - 8 Kada analizira rezultate parlamentarnih izbora 2015. godine i naknadne zamjene izvorno izabranih zastupnika/ca, pravobraniteljica navodi da je "dio izabranih zastupnika svoj mandat stavio u mirovanje zbog drugih dužnosti koje obnašaju (ministri, župani, gradonačelnici...) (...). Tako su mjesta u saborskim klupama od 24 zastupnika koji su mandat stavili u mirovanje (svi muškarci), njih 8 preuzele žene" (PRS, 2016: 3). Govoreći o rezultatima izbora 2016. godine, pravobraniteljica procjenjuje kako se može očekivati da se "nakon rotacija koje će uslijediti postotak žena poveća za 3 do 6%" (Turčin, 2016a: 7).
 - 9 Prema podacima koje navodi Ured za ravnopravnost spolova, koje su mu dostavile same stranke, žene čine 33 posto članstva HDZ-a, 37 posto SDP-a, 32 posto HNS-a, 31 posto HSS-a, 31 posto IDS-a, 36 posto HSU-a, 32 posto HSL-a, 32 posto SDSS-a, 18 posto HSP AS-a te 40 posto Mosta i Hrvatskih laburista (URS, 2016: 1).
 - 10 Od ukupno 915 kandidatkinja "najviše [ih je] zauzimalo posljednja četiri mjesta" na kandidacijskim listama (PRS, 2016: 1).
 - 11 Jedna od 11 lista Mosta čak je bila kreirana metodom zebre ili patentnog zatvarača, dakle naizmjeničnim navođenjem muških i ženskih kandidata/kinja (PRS, 2016: 3).
 - 12 Specifično, zastupnica koju biraju pripadnici/e albanske, bošnjačke, crnogorske, makedonske i slovenske nacionalne manjine.
 - 13 Doduše, rezultati preferencijskoga glasanja nisu imali učinak na konačan broj žena izabran iz redova Narodne koalicije (v. bilješku 6). No, imali su za HDZ, u kojemu je nestranačka kandidatkinja Bruna Esih zbog velikog broja preferencijskih glasova ulazak u Sabor onemogućila kandidatu na 5. mjestu liste I. izborne jedinice.

Literatura

- Barišić, Ivana (2016) U ovome su muškarci podzastupljeni u Saboru, ali i to je loša vijest za žene. *Tportal.hr* 17. rujna. <http://www.tportal.hr/vijesti/parlamentarni-izbori-2016/444573/U-ovome-su-muskarci-podzastupljeni-u-Saboru-ali-i-to-jelosa-vijest-za-zene.html> Pristupljeno 20. rujna 2016.
- Bratonja Martinović, Ljerka (2016) Političarke su opet u Hrvatskoj "rezerva". *Novi list* 18. rujna. <http://www.prs.hr/attachments/article/2013/Novi%20list,%2018.09.2016..pdf> Pristupljeno 25. rujna 2016.
- Broz, Tajana (2016) Nema Sabora za žene. *Libela.org* 12. rujna. <http://libela.org/vijesti/7940-nema-sabora-za-zene/> Pristupljeno 12. rujna 2016.
- Buntić Juričić, Marina i Stanković Benak, Vesna (ur) (2016) *Zastupnici 7. saziva Hrvatskog sabora 2011. – 2015.* Zagreb: Hrvatski sabor.
- DIP (Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske) (2016a) Kandidatura – statistički podaci. [http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsf/7310D79B396EAE62C125801000444FA0/\\$FILE/statistika_kandidature_2016.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsf/7310D79B396EAE62C125801000444FA0/$FILE/statistika_kandidature_2016.pdf) Pristupljeno 15. listopada 2016.
- DIP (Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske) (2016b) Potpuni rezultati izbora zastupnika u Hrvatski sabor. [http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsf/A147171239A5875BC125802C004506CF/\\$FILE/potpuni_rezultati.pdf](http://www.izbori.hr/izbori/ws.nsf/A147171239A5875BC125802C004506CF/$FILE/potpuni_rezultati.pdf) Pristupljeno 5. listopada 2016.
- Gergorić, Maja i Broz, Tajana (2015) Rodna analiza kandidacijskih lista i izabranih zastupnika/ca na parlamentarnim izborima 2015. godine. Zagreb: CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. http://www.cesi.hr/attach/_/analiza_lista_izbori_2015_1_1_.pdf Pristupljeno 1. rujna 2016.
- Ipu.org (2016) Women in national parliaments. <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> Pristupljeno 1. listopada 2016.
- Kasapović, Mirjana (2001) Izbori i izborna politika. U: Kasapović, Mirjana (ur) *Hrvatska politika 1990. – 2000.* (str. 13-63). Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Ostroški, Ljiljana (ur) (2016) *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2016.* Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- PRS (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova) (2012) Izbori za Hrvatski sabor 2011. <http://www.prs.hr/attachments/article/184/Parlamentarni%20izbori%202011.pdf> Pristupljeno 9. listopada 2016.

- PRS (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova) (2016) Analiza rezultata izbora zastupnika i zastupnica u Hrvatski sabor 2015. <http://www.prs.hr/attachments/article/1986/Analiza%20rezultata%20izbora%20zastupnika%20i%20zastupnica%20u%20Hrvatski%20sabor%202015.pdf> Pristupljeno 9. listopada 2016.
- Sabor.hr (2012) Zastupnici 6. saziva Hrvatskog sabora. <http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=2563> Pristupljeno 25. veljače 2016.
- Sabor.hr (2013) 4. saziv Hrvatskog sabora. <http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=1232> Pristupljeno 20. listopada 2016.
- s. n. (2016) Političari koje su preferencijalni glasovi "odveli" u Sabor. *Dnevnik.hr* 12. rujna. <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/parlamentarni-izbori-2016-preferencijalni-glasovi-progurali-mrak-taritas-brkica-esih-culeja-batinica-glavasevica-grmoju-pernara-dumbovica-klimana-kirina-kujundzica--449850.html> Pristupljeno 20. rujna 2016.
- Šinko, Marjeta (2007) Žene u parlamentima – globalna perspektiva. *Politička misao* 44 (2): 71-92.
- Turčin, Kristina (2016a) Najmanje žena u Saboru od 1995., lista ma prijete kazna do 2,7 mil. kuna. *Jutarnji list* 14. rujna. <http://www.prs.hr/attachments/article/2009/Jutarnji%20list%2014.%20rujan%202016.pdf> Pristupljeno 25. rujna 2016.
- Turčin, Kristina (2016b) Najveća sramota izbora: usporedili smo udio žena u Hrvatskom saboru sa ostatkom svijeta i susjeda, rezultati su – porazni! *Jutarnji.hr* 14. rujna. <http://www.jutarnji.hr/izbori2016/izborne-vijesti-2016/najveca-sramota-izbora-usporedili-smo-udio-zena-u-hrvatskom-saboru-sa-ostatom-svijeta-i-susjedima-rezultati-su-porazni/4694315/> Pristupljeno 30. rujna 2016.
- URS (Ured za ravnopravnost spolova) (2016) Priopćenje za javnost: Hrvatska na 92. mjestu na svijetu po broju izabranih zastupnica u Hrvatskom saboru na prošlim izborima. <https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Priop%C4%87enje-Hrvatska%20na%2092%20mjestu%20na%20svijetu%20po%20broju%20izabranih%20zastupnica%20u%20HS.pdf> Pristupljeno 15. rujna 2016.
- Vlada.gov.hr (2016a) Članovi Vlade. <https://vlada.gov.hr/clanovi-vlade/66> Pristupljeno 25. listopada 2016.
- Vlada.gov.hr (2016b) Prethodne vlade. <https://vlada.gov.hr/prethodne-vlade-11348/11348> Pristupljeno 3. listopada 2016.
- Zakošek, Nenad (2002) *Politički sustav Hrvatske*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti. ■